

Acta sanctorum

quotquot toto orbe coluntur, vel a catholicis scriptoribus celebrantur, quae
ex Latinis et Græcis, aliarumque gentium antiquis monumentis

Bolland, Johannes

Parisiis et Romae, 1869

Vita S. Ambrosii Episcopi Auctore Anonymo.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-67915](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-67915)

AUCTORE
J. V. H.

mendatarius, dirutas ædes a fundamentis instauravit; quibus dein novus splendor accessit, quando anno 1634, sub Jacobo Maugis abbate commendatario, unitum fuit cœnobium congregationi Gallicanæ canonicorum regularium (a). Abbatia deinceps tranquilla perstitisse videtur, usquedum sub finem sæculi præcedentis sacra æque ac profana in Galliis turbata fuere: communem calamitatem experta quæ est S. Ambrosii abbatia, et in fiscum reipublicæ cessit. Divenditis ædibus, permansit tamen ecclesia usque ad annum hujus sæculi xxviii, quando et hæc solo æquata fuit, excepta abside, quæ et hodie inservire posset cultui catholico, si dominus fundi illam reddere vellet, cujus quidem rei nulla spes affulgere dicitur. Ad Reliquias Sancti quod attinet, perierunt, ut pleræque aliæ, in turbine, quin ad hunc usque diem illarum vestigium reperiri potuerit. Ante hoc tempus pars saltem Reliquiarum inclusa erat herma argenteo, qui in processionibus circumferebatur.

Sacellum
iuxta Cadur-
cum ædifica-
tum profana-
tur.

39 Serius, uti videtur, in Cadurcensem episcopatum invecus fuit cultus S. Ambrosii: nullum enim antiquius ejus monumentum occurrit, quam charta edita a Raymundo III (b), Panchelli dicto, qua vult ut in honorem S. Ambrosii patroni sui, quæ vox antiquiorem aliquanto devotionem designat, sacellum erigatur. En ejus verba ex Gulielmo de la Croix (c): Universis, etc., Raimundus Dei gratia Cadurcensis episcopus. Noveritis, quod nos cum venerabili capitulo Cadurcensis volentes et intendentes damna et pericula Ecclesiæ Cadurcensis, in capite et in membris, prout possumus et tenemur, evitare, et virtutem pro viribus procurare, volumus, ordinamus et statuimus, quod medietas fructuum ecclesiarum vacantium et vacaturarum in civitate et diocesi nostra Cadurcensi, illius anni quo vacabunt in posterum, cedentibus vel decedentibus rectoribus et capellanis seu perpetuis vicariis ecclesiarum earundem cedat: colligantur vero per certos canonicos eligendos per nos et capitulum nostrum prædictum singulis annis, quo reddere teneantur nobis et dicto capitulo de receptis et expensis certam et legitimam rationem. Ita quod imprimis et ante omnia, ad honorem Dei et Beati Ambrosii patroni nostri et olim episcopi Cadurcensis, de fructibus et bonis prædictis construat oratorium congruum et honestum, in loco, seu antro, vel spelunca, in qua vel quibus prope pontem veterem Cadurcensem juxta flumen Olti dictus Sanctus arcetam vitam dicitur duxisse longo tempore, et poenitentiam voluntariam peregrisse, prout indubitanter testantur miracula quam plurima, ibidem et alibi præstante divina gratia, ob ejus merita declarata.... In quorum fidem nos episcopus prædictus sigillo nostro una cum sigillo dicti Capituli has literas muniri fecimus. Nos vero Capitulum Cadurcense sigillum nostrum commune, una cum sigillo dicti Dom. Episcopi præsentibus appendimus. Datum Cadurei die Jovis ante festum Cathedralis S. Petri anno Domini mcccviii. Duplex nunc Romana Ecclesia celebrat festum Cathedralis S. Petri: die scilicet xv kal. Februarii et viii kal. Martii, propter sedem Romanam et Antiochenam: difficile igitur foret diem certum citato diplomati assignare, nisi constaret prius, ultra festivitas hic indicetur. Utraque cathedra celebratur quidem in antiquissimis martyrologiis, ut monstravit in suo Usuardo Sollerius noster; verum prius festum xviii Ja-

C

(a) Gall. Christ., t. II, col. 182. — (b) Non vero ii, ut vult La Croix, p. 158: Cfr Gall. Christ., t. I, col. 137. — (c) Ser. Episc. Cadurc., p. 171. — (d) Labbe, t. XI, part. I Conc. col. 749. — (e) Exstat bulla in Act. SS. xviii Jan., p. 182.

nuarii apud plures observaverat, ut liquet ex antiquis Sacramentario S. Gregorii Magni, Missali Gothico, etc.; dum alterum ab omnibus Ecclesiis semper retentum fuerit. Quod etiam confirmatur ex eo quod concilium Coprinicense (Cognac) in diocesi Burdegalinsi circa annum 1255 habitum, (d) inter dies feriatos ponat Cathedralis S. Petri, sed post Conversionem S. Pauli, et proinde mense Februario. Cum itaque Raimundus Cadurcensis simpliciter dicat datum diploma die Jovis ante festum Cathedralis S. Petri, mihi non est dubium, quin agatur de Cathedralis S. Petri mensis Februarii; cumque anno bissextili 1308 littera dominicalis pro hoc mense esset F, sequitur diem Jovis ante festum Cathedralis fuisse xv Februarii. Paulus papa IV per bullam datam viii idus Januarii anni 1558 restituit festum Cathedralis Romanæ xviii Januarii, quod in pluribus ecclesiis antiquatum erat. (e). Ut redeamus ad S. Ambrosium, sacellum ejus a Raimundo ædificatum exstat adhuc, quamvis posterioribus temporibus ex parte vel ex toto instauratum fuerit. Sub finem sæculi præcedentis, hoc sacellum et adjunctum territorium, fisco publico addictum venditumque, perstat tamen, licet profanatum, atque spes est aliqua, fore ut aliquando cultui S. Ambrosii restitatur, ut literis ad me datis scribit R. D. Layrac, secretarius illustrissimi Domini episcopi Cadurcensis.

D

VITA S. AMBROSII EPISCOPI

AUCTORE ANONYMO

Ex Ms. Andreae du Chesne; collato obiter cum Ms. Nicolai Belfortii, accuratius cum Ms. reginæ Sueciæ in 4°, n° 1270.

Igitur a Sanctus Ambrosius cum esset pontifex in civitate, quæ vocatur Caturcis, omnibus diebus ac noctibus in vigiliis et orationibus erat semper intentus, non enim in divitiis mundi, nec in thesauro ecclesiæ confidebat, sed in misericordia Domini; quia plenus erat gratia Dei: non diligebat sæculum, nec ea quæ in sæculo sunt; facultates et res ecclesiæ et proprias opes*, quas habebat, pauperibus erogabat, nudos cooperiebat, esurientes satiabat, sitientes potabat, captivos redimebat, thesaurum sibi in celo præparabat. Dicebant omnes senatores in civitate verba iniqua contra eum: Unde venit hic contrarius noster destruere thesauros ecclesiæ? Quid enim facimus contra eum b?

2 Cum autem vidisset Sanctus Dei Ambrosius omnes illos fremere contra se, conversus in orationem ad Dominum dixit: Domine, Deus meus, qui benedixisti Abraham, Isaac et Jacob, benedic animam meam, et omnia interiora mea in nomine sancto tuo, et educ me de civitate hac et de populo iniquo, qui mihi contrarius est, et blasphemat* opera quæ facio in nomine tuo. Cum hæc dixisset gratia Dei plenus, reclusit se in cellula*, quæ erat juxta ecclesiam c. Flectens autem genua* in oratione dixit: Demine Jesu Christe, qui cognovisti Adam antequam esset et dedisti ei

S. Ambrosius Cadurcensis episcopus.

a
omnibus abest in Regina Sueciæ codice

F
opes abest R. S. C.

b
cum videret inutilem esse suam operam,

* contrarii sunt et blasphemant R. S. C.

* cum autem R. S. C.
* cellulam R. S. C.

c
Flexisque genibus in oratione ait R. S. C.

scientiam,

Bollandus dicit datam idibus Januarii cum Bullarium Romanum scribat viii idus Januarii, t. I, p. 833. (Edit. Luchemb. an. MDCXXXVII). Cfr Bianchini Anastasius, t. IV, p. 150 et seqq.

A scientiam, ut agnosceret viam veritatis, da et * mihi servo tuo speranti in te, ut vincam inimicum diabolum, qui ingressus est in cor hominis, cui contraria sunt opera quæ facio in nomine tuo d.

d Post hæc autem stetit ibidem dies multos, et cepit ibi per eum virtutes Dominus facere e; et veniebant ad eum multi languidi et sanabat eos; cæci visum recipiebant, surdi auditum, muti loquebantur, et dæmoniosi curabantur*, infirmis membra curabat,* animum ad Dominum semper intentum habens*.

e 3 Post hæc ibi Deus per eum multas virtutes demonstrabat, et inimicus cepit circa eum habitare ut eum subverteret ad peccatum, et non potuit*; nisi ingressus esset in quamdam mulierem, quæ erat in civitate nobilissima, ut cum ipsa peccaret, et perderet thesaurum, quem in cælo paratum habebat. Illa autem* egressa est nocte de domo sua, et venit ad cellulam ubi Sanctus Ambrosius erat reclusus, et dixit f: Domine, aperi mihi ostium, desiderat anima mea videre corpus tuum. Sanctus* Ambrosius respondit: Væ tibi, diabole, seductor male, serpens antiquus!* [ubi te parasti? Ille vero cognovit tentationem esse diaboli, et dixit:] Non destrues in Domino sperantes, quia plus est Dei potentia ad defensandum, quam tua, inimice, ad impugnandum. Erat autem hora circiter media* nocte cum solita consuetudine profetica voce psallens dicebat*: Miserere mei Deus, secundum magnam misericordiam tuam, et secundum multitudinem miserationum tuarum, dele iniquitatem meam; et iterum dicebat: Media nocte surgebam ad confitendum tibi super iudicia justitiæ suæ. Ille* vero erigens se dixit: Flecte genua tua in orationem et ego pro te similiter faciam g.

4 Mulier vero flectens genua in orationem*, dixit: Domine, Deus meus, da refrigerium in animam meam*. Sanctus autem Ambrosius intus ecclesiam oravit dicens: Deus angelorum, Deus archangelorum, redemptor animarum, expelle inimicum diabolum de corde mulieris, et fac eam requiescere in pace in nomine tuo, non h permitas diabolum cordi ejus dominari, sed fac eam ut honorificet nomen tuum: qui vivis et regnas per omnia* secula seculorum amen. Mulier autem erigens se, statim egressus est inimicus de corde ejus per orationes præfati pontificis et requievit ab ipsa hora, erat enim sicut coluber, et habebat mensuram quasi cubitum unum. Mulier vero, quæ antea a diabolo tentata fuerat, dixit ad Sanctum Ambrosium: Pater mi, nihil desidero, nisi orationem a Deo i, quia inimicus qui in me erat, egressus est de me per orationes tuas. Gratias ago Deo meo, qui effugavit diabolum de corde* meo, indulge mihi, et ora pro anima mea.

5 Tunc Sanctus Ambrosius fleuit in oratione et dixit: Gratias ago tibi,* Pater omnipotens æterne Deus, qui exuperasti diabolum, et non permisisti perdere hominem* quem creasti, et salvos facis sperantes in te. Veniebant* omnes senatores et populi multitudo*, et admirabantur virtutem, quam fecerat Deus per eum, et dicebant ad invicem: Vere Deus est cum eo. Væ nobis peccatoribus [k qui contradiximus opera sua! Et non videmus virtutes multas quas fecit per eum Deus:] in iniquitatem, et in malitiam parati sumus. Alii gaudebant, alii blasphemabant. Ille vero repletus Spiritu Sancto iracundiam contra eos non habebat, sed in Deum* plenius sperabat: et serpentem illum susponderunt in testimonium. Multi autem glorificaverunt Deum l.

6 Post multos vero dies egressus est Sanctus

Ambrosius m de cellula, ut erat reclusus, nocte, nullo sciente, nisi uno ex discipulis suis, quem habebat fidelem, qui erat archidiaconus sub thesaurum ecclesiæ, qui vocatur Agrippinus; dixit ad eum: Noli hoc patefacere, fili mi, ubi vado. Dixit discipulus ille: Quid vis, domine? Sanctus Ambrosius ait: Fili, scio quoniam peccata mea multiplicata sunt super me, ideo vado et ingredior in cavernam castri in proximum pontem, qui est super flumen Olte n, et præcingo me de ferro, quod paratum habeo, et hoc signum tibi dico: clavem unde catenam illam sero, jacto in pelago, et quando quidem Deus voluerit, et inventa fuerit, dic in populo ubi sum: si autem non videris eam, noli declarare. Et abiens dixit: Deus, in nomine tuo salvum me fac, et in virtute tua iudica me.

7 Et iterum cum venisset ad locum prædestinatum fleuit in orationem expansis manibus, et ait: Domine sancte pater omnipotens, æterne Deus, rex cœli cœlorum, qui fecisti omnia, qui terram fundasti, et cœlum palmo mensurasti, qui mare signasti, ut non transgrederetur fines suos, jube nomen meum scribi* in libro tuo, ubi scripsisti Sanctos et fideles tuos, qui dilexerunt nomen tuum. Et ego peccator confido in tuam misericordiam, ideo regredior in locum* præparatum propter nomen tuum; et si vis, Domine, egrediar* hinc; sin autem, hinc* reddam spiritum, quia desiderat anima mea videre gloriam regni tui.

8 Et cum hæc dixisset apprehendit catenam et præcinxit se o adstrictum de renibus usque ad verticem capillis capitis sui, et abstraxit clavem unde catena conseraverat, et jactavit eam in pelagus, et dixit: In nomine Domini nostri Jesu Christi: introivitque in cavernam castri lapidei p, quæ erat desuper plantatum*, et elevans oculos suos ad cœlum, simulque manus et supplex oravit ad Dominum et dixit: Fiat pax, Domine, in virtute tua, et abundantia in turribus tuis. Et ait ad fidelem* suum: Fili, observa mandata mea, si vis videre gloriam Dei. Discipulus autem q vehementer composuit plantatum supra eum, et nihil parebat, et dixit ad Sanctum Ambrosium: Pater de lumine, quid eris facturus in nocte? Et dixit Sanctus Ambrosius: Fili, in nocte et in die Deus est lux. Iterum interrogavit eum: Domine, de cibo quod tibi erit ministrandum? Ille autem dixit ei: Fili, usque modo post solis occasum cibum sumebam, postmodum vero tertio die exhibe mihi oblatam r, et aquam sicut Deus præcipit. Et stetit ibi annos tres, diu noctuque vigilans et orans: et omnes noctes in caverna illa luxerunt veluti cerei, ut lampades ardentes; in die autem circumfulgebat lux mundi. Discipulus ille fidelis ministrabat ei, sicut præceperat illi. Sic senatores et omnis plebs civitatis clamabant et dicebant: Ubi est pontifex, et pastor noster Ambrosius? Væ nobis peccatoribus, quia propter iniquitatem egressus est de hac civitate, et nescimus ubi ambulavit! Ideo propter nostram malitiam dereliquit omnia. Sic enim miserunt alium episcopum in loco suo, quia non cogitabant ultra videre eum.

9 Anno autem tertio clavem, quam vir Dei Sanctus Ambrosius in aquam jactaverat, piscis glutivit eam* s: pisces autem* apprehenderunt piscem illum* et portaverunt eum in coquinam t, et invenerunt clavem in ore ejus, et monstrabant eam in omni* populo, Videntes autem omnes dicebant ad invicem: Quidnam est* tale signum in hoc pisce. Venit autem discipulus Sancti Ambrosii, cui hoc crederat, et cogno-

AUCTORE ANONYMO. Hinc in caverna

m

n

juxta Cadurcum se abscondit,

* cœli deest R. S. C.

* jube nomen meum scribere R. S. C.

E

* in locum ingredior R. S. C.

* regrediar R. S. C. hinc deest R. S. C.

soli Agrippino cognitus.

o

p

* plantatum B. C. ubique

* addit diaconum R. S. C.

q

F

r

donec, celesti indicio eam deest R. S. C.

s

* de civitate illa R. S. C. magnum valde R. S. C.

t

* omnem R. S. C. esset R. S. C. hunc R. S. C.

vit

AUCTORE
ANONYMO.
autem
desert R. S.

vit eam. Tunc quidem gaudio plenus nuntiavit ei dicens: Domine, clavis, quam in pelago jactaveras, jam inventa est in pisce. Sanctus autem Ambrosius repletus Spiritu Sancto præ gaudio, flevit in oratione, et dixit: Domine Dominus noster, quam admirabile est nomen tuum in universa terra! Sic enim, Domine, exaudis omnes sperantes in te, et non derelinquis diligentes nomen tuum, Domine, libera animam meam, et eripe me de loco isto, et educ me ubi vis. Et ait ad discipulum suum: Fili, Deus non est oblitus servum suum,* memoratus est humilitatem meam: ideo vade in civitatem ad episcopum, et dic ei: Clavis illa, quæ inventa est in pisce, unde est? Et dic coram omnibus ubi sum, et deferant secum tres cereos non ardentem, et veniant ad me; sin autem illuminati u fuerint ex virtute Dei mei, egrediar hinc.

Jam R. S.
C.

u
detectus, re-
ducitur in
civitatem;
z

10 Tunc perrexit discipulus x ad episcopum, et dixit ei omnia quæ præceperat illi Sanctus Ambrosius. Illi vero gaudentes exierunt de civitate cum crucibus, psalmis, hymnis, canticis canentes, et psallentes venerunt ad locum, ubi erat Sanctus Ambrosius et attulerunt tres cereos in manibus suis, secundum quod illis mandaverat, et prostrati in oratione, cerei, quos in manibus tenebant, statim ab ipsa hora illuminati sunt. Tunc omnes illi glorificaverunt Deum. Sic enim caverna illa, ubi erat Sanctus Ambrosius, comminuta erat, sicut vitrum y, et acceperunt illum in complexum gaudio pleni, extraxeruntque eum de vinculis ferreis, ubi erat reclusus; facies autem ejus erat pallida, et caro ejus dereliquerat membra sua: et nihil aliud in se habebat nisi animam et spiritum sanctificatum, et capilli ejus erant crescentes usque ad renes suos, et barba ejus ad pectus suum; et erat quasi laicus z, quia novacula in ipso triennio non ascenderat in caput ejus; et catena illa unde erat præcinctus confregit se et disjuncta est. Et omnes illi propter tanta mirabilia glorificaverunt Deum.

atque Roma
rediens, obiit
in pago Bituricensi.

11 Tunc Sanctus Ambrosius respexit ad cælum et oravit dicens: Domine Jesu Christe, rex virtutum, qui fecisti omnia, et sine te factum est nihil, gratias ago tibi, quoniam exaudisti me, et dignatus es liberare servum tuum: Domine, deduc me ubi tu vis. Et omnes illi dicebant: Indulgeat vobis Dominus. Episcopus vero ille, qui post ipsum in locum sanctum episcopus erat, prosternit se ad pedes ejus, et dicebat ei: Vade in pace ubi volueris. Episcopus vero et reliqui senatores, vel omnis plebs civitatis, postquam deduxerunt eum, reversi sunt in civitatem. Sanctus Ambrosius, plenus desiderio Christi, abiit Romam, reversusque est ad urbem Bituricam; cumque Ernotro vico advenisset aa, contigit eum dormire in Domino. Ubi corpus ejus requiescit in pace, ubi per eum Dominus virtutes multas ostendere dignatus est. Discipulus vero Agripinus nomine secutus est eum ubicumque ambulavit, et docuit omnia quæ scripta sunt, adjuvante Domino nostro Jesu Christo, cui est honor et gloria in sæcula sæculorum. Amen.

ANNOTATA.

a Ex vocula igitur suspicor aut biographiæ S. Ambrosii prologum aliquem præfixum fuisse aut eandem ex serie aliqua fuisse extractam.

b Loco hujus phrasid habet Ms. Regiæ Sueciæ:

Igitur invidia diaboli post aliquod tempus excitati sunt omnes senatores ipsius civitatis in odio contra eum, dicentes: Postquam venit contrarius nostræ civitatis construere cessaverunt Ecclesiæ? Quid enim facit contra eum?

c Propterea tamen Sanctum non reliquisse regimen Ecclesiæ suæ Cadurcensis, insinuavimus in Commentario prævio num. 8.

d In Ms. Regiæ Sueciæ alia huic substituitur propositioni: Sicut leo rugiens circuit, quærens quem devoret.

e Nec intacta est hæc phrasid in Ms. Regiæ Sueciæ, ubi hæc reperies: Moratusque ibidem diebus multis, cœpit per eum Dominus virtutes multas facere.

f Iterum nonnulla immutata habet hoc loco Ms. Regiæ Sueciæ: Postea autem quam ibi Deus per eum multas virtutes demonstravit, cœpit inimicus humani generis circa eum amplius insidiari, ut eum subverteret per peccatum; sed tamen non potuit. Insidiando ergo eum, diabolus ingressus est in quamdam nobilissimam foeminam, quæ erat de ipsa civitate, et cœpit vexari eam. Accidit autem, ut ipse diabolus perduceret eam ad collem, ubi vir Dei erat per noctem, ut cum ipso peccaret, et perderet thesaurum, quem in cælo habebat. Igitur veniens illa usque ad eum, dixit, etc.

g Inserta habet hoc loco Ms. Regiæ Sueciæ sequentia: Oremus ambo ad Dominum æternum, et postea aperio tibi ostium domus Dei. Ms. autem Belfortii addit tantum, omisa priori sententia: Ac postea aperiam tibi ostium domus Dei.

h Ms. Regiæ Sueciæ habet: Non enim permittas diabolo cor ejus dominari, sed fac eam dignam, ut, etc.

i Hic locus rursus per omnia non consonat cum Ms. Regiæ Sueciæ, quod habet: Statim autem egressus est inimicus de corde mulieris per orationes præfati Ambrosii pontificis, et evomuit eum in ipsam horam. Erat enim... Mulier vero, quando refrigeratum est corpus, quæ antea... Pater meus, nihil desidero nisi orationem a Domino.

k Uncis inclusa absunt a Ms. Regiæ Sueciæ; quæ autem sequuntur, sic ibi sonant: Quia non nisi in iniquitatibus, et in malitiis parati sumus, et non intelligimus quæ facit per eum Deus.

l Alia est lectio in Ms. Regiæ Sueciæ: Illum autem serpentem suspenderunt in testimonium. Ob quam causam multi glorificaverunt Deum. Historiam mulieris S. Ambrosii tentantis peccatum narrat auctores Historiæ Ecclesiæ Gallicanæ (a), quasi accidisset ea tentatio postquam Sanctus jam abscondisset se in caverna prope Cadurcos. Verum hæc non quadrat cum narratione ejus biographi, referentis Sanctum post tentationem secessisse in speluncam, in qua soli Agrippino cognitus fuit, ut reliqua historia abunde demonstrat.

m Continuo hic aberrat Ms. Regiæ Sueciæ: De cellula nocte nullo, sciente; uni autem ex... fidelem in omnibus, qui... sub thesauro... ita confessus est: Fili charissime, vide ac præcave ut hoc nemini dixeris, quod ego facere cupio, vel ubi vadam. Qui dixit: Quid vis... sero, fili, quia peccata... vadam et ingrediar... proximo ponte, qui est desuper flumine... quem præparatum habeo... conserabo, jactabo eam in pelago, et si... dicas populo... si autem amplius... et hæc dicens cœpit ire et dicere: Deus...

n Oltus sive Oldus fluvius est, qui per tractus Gabalitanum, Cadurcensem et Agennensem ad oppidum Aculeionum (Aiguillon) Garumnam influit.

(a) Lib. xii, t. vi, p. 104.

A *Antiqui Franci dixere l'Olt, sed articulus ipsi vocabulo increvit, unde hodie hic fluvius Gallis le Lot dicitur, nomenque suum dat præfecturæ, cujus caput est Cadurcum.*

o *Lectio Ms. Reginæ Sueciæ hæc est: Cilicium habens vestimentum inter catenam et carnem suam, a collo capitis descendens usque ad renes, et abstraxit.... jactavitque in pelago..... introivitque in cavernam castræ lapideæ.... constructa; elevans autem... simul et manus, supplex... Fiat pax in...*

p *Hanc cavernam sub invocatione S. Ambrosii consecratam fuisse a Raymundo III anno 1307 diximus in Commentario prævio num. 39. Castellanus in notis Mss. ad Vitam S. Ambrosii, sub num. 8912 bibliothecæ regis Burgundicæ asservatis, dicit sacellum ædificatum fuisse supra cavernam, unius tantum hominis capacem, picturisque et auratis ornamentis decoratum esse: distat vero ab Otto flumine sexaginta circiter passibus.*

q *Alia est lectio Ms. Reginæ Sueciæ: Magnum ædificium construxit super eum ad occultandum eum et non comparebat.... In die et in nocte Deus est lux. Et iterum eum interrogavit: Domine, quod tibi erit ministrandum de cibo.... Usque modo diurnum.... sumam, ad tertium vero diem.... ibi sacerdos magnus Ambrosius in caverna illa annos tres, et per omnes noctes in caverna illa lux erat cerei aut lampadis; in die autem circumfulgebat eum lux mundi. Discipulus vero ille fidelis non desistebat ministrare.... ipsi. Factum est autem post aliquod tempus, cœperunt senatores civitatis et omnis populus vehementer lamentare et reos se clamare dicentes: Ubi.... nostram nequitiam... ambulavit bonus pastor. Ergo propter nostram malitiam, quam fecimus contra illum dereliquit omnia; sicque miserunt... in locum suum, quia non sperabant eum amplius videre.*

r *Oblata hodierno usu sumitur pro pane ad SS. Missæ sacrificium oblato seu pro hostia non consecrata, quamvis ad significandum etiã SS. Eucharistiæ sacramentum quandoque usurpari demonstrat du Cange in Glossario ad verbum Oblata. Hic tamen sumitur pro pane tenuissimo ex farina et aqua confecto, ad ignem prælis ferreis tosto, qui præbatur monachis, ut constat ex consuetudinibus Eveshamensibus in Anglia: Item, ut ibi dicitur (a), singulis diebus Dominicis in Quadragesima dimidium præbendarium (mensura quædam) frumenti de granario ad oblatas ad cœnam et dimidium similiter in Cœna Domini ad idem.*

s *Acta antiquiora non nominant piscem, qui clavim deglutivit; traditio tamen vulgaris habet fuisse lucium (un brochet), eamque stabiliunt tribus rationibus: quarum prima est, quod lucius sit gulosus; secunda, quod volunt in Otto nunc non amplius id genus piscium esse propter maledictionem S. Ambrosii, licet in genere fluvius ille piscibus non abundet; tertia demum testimonium est ejusdem Proprii Ecclesiæ Cadurcensis, in quo legitur: Alium episcopum subrogarunt; cujus coquus cum lucium piscem exenteraret, dominicæ mensæ apponendum, reperit in intestino, etc. Hæc Claudius Chastelain in notis Mss. supra laudatis.*

t *Scilicet episcopi, ut expresse habet Sanctorale Cadurcense: Evenit interea, quod piscis quispiam, qui clavim in flumen projectam deglutiverat, a piscatoribus caperetur, atque in coquinam electi episcopi deferretur.*

(a) Monast. Anglic., t. I, p. 149. Edit. 1759; et t. II, p. 25, Edit. 1829.

u *Ms. Belfortii ita sonat: Sin minus autem illuminati fuerint, hic permaneant usque in diem migrationis meæ. Prope accedit Ms. Reginæ Sueciæ: Si vero inluminati non fuerint; hic permaneant usque in diem commigrationis meæ.*

x *Mulum aberrat hic ubique Ms. Reginæ Sueciæ: Discipulus vero gaudio plenus perrexit ad... quæ mandaverat.... Episcopus autem ut audivit præ gaudio flevit, et exiens ipse et omnis plebs cantans gaudentes, et psalmis, et hymnis, et canticis.... venerunt usque ad locum ubi erat magnus egregius pastor Sanctus.... quod ille mandaverat. Beatus vero Ambrosius et omnes prostrati in oratione et statim in ipsa hora cerei, quos tenebant, inluminati sunt. Tunc omnes præ gaudio fleverunt et laudaverunt et benedixerunt Deum, qui talia facit per Sanctum suum Ambrosium. Ille vero episcopus et omnis plebs civitatis prostraverunt se ante eum, poscentes se benedici ab eo. Factum est autem postquam benedixit et elevati sunt, caverna illa, ubi erat Sanctus Ambrosius, statim in ipsa hora comminuta est sicut vitra et extraxerunt eum foras de vinculis, ubi erat reclusus. Erat autem facies ejus pallida... et totum corpus extennatum erat nimis, et capilli ejus pertingebant usque ad renes.... præcinctus, dijuncta est circa eum et contracta est: et omnes qui aderant præ gaudio tanta.... Deduce me ubicumque tibi placet. Omnis autem populus veniens poscebat dicens: Indulge nobis, pastor bone, quia nesciebamus ubi eras. Et ille, qui post ipsum in locum suum episcopus erat, prosternens se ad pedes Sancti Ambrosii dicens: Quamvis enim indignus et peccator sim, Domine, positus sum in locum tuum; sed quia tu es famulus Dei et particeps Sanctorum, indulge, quæso, mihi et miserere mei, et resede in locum tuum, et ego sub tua jussione militabo. Dixit autem ei S. Ambrosius: Tu enim, frater karissime, sedebis in locum tuum; ego autem vadam Romæ in nomine Domini mei Jesu Christi: si vero placuerit Domino meo, regrediar huc; sin autem, tu posside omnia: opus fac euangelistæ, ministerium tuum imple, sobrius esto. His ita gestis, cœpit ita psallere dicens: Vias tuas, Domine, demonstra mihi et semitas tuas doce me. Deduce me, in via tua, lætetur cor tuum et timeat nomen tuum. Populus enim, qui sequebatur eum, lacrymatus est vehementer, et deduxerunt eum cum lacrymis dicentes: Cognovimus enim, Domine, quia Sanctus et potens es; ubicumque tibi placuerit dirigat Dominus Deus noster vias tuas in pace. Episcopus vero et omnis plebs, etc. Videntur autem hi sermones interpolati, cum in antiquiori Vita non reperiantur.*

y *Sanctorale Cadurcense habet, accensis candelis, locum, ubi Ambrosius erat nonnullos ingressos fuisse; quod quidem verisimilius est, quam comminutam fuisse cavernam sicut vitrum, utpote quæ hodie adhuc existit, ut jam indicavimus. Videtur igitur intelligendus textus de confectione ostii cavernæ.*

z *Jam animadvertimus in Commentario prævio num. 5, propterea S. Ambrosium habitum fuisse tamquam laicum, quia erat barbatus: unde etiam conjecimus antiquam esse biographiam, quam hic damus.*

aa *Nec ad finem magis concordat Ms. Reginæ Sueciæ, quod habet: Episcopus vero et omnis plebs.... civitatem suam, Sanctus autem Ambrosius.... Romam, et reversus est sub urbe Turonica. Cumque Ernotro vico advenisset, contigit*

eum

A eum dormire in Domino medio mense Octobri; ubi... requievit in pace,.... Discipulus vero ejus,.... qui secutus est eum, ubicumque ambulavit, docuit nobis omnia quæ scripta sunt de eo. Postea jubente Domino translatum est corpus ejus prope Biturica civitate, et positus est in loco, qui vocatur Bissiacus, regnante Domino nostro Jesu Christo, cui est honor et gloria, laus et imperium, in sæcula sæculorum. Amen. Quod pertinet ad hanc lectionis partem : et reversus est sub urbe Turonica. Cumque Ernotro vico advenisset, contigit eum dormire in Domino, certum est eam meliorem esse quam noster textus, qui habet : Re-

versusque est ad urbem Bituricam. Etenim non legimus S. Ambrosium antea Bituricis commoratum fuisse, ita ut dici possit illuc reversus. Quod objici non potest de urbe Turonica, cum dicatur reversus sub urbe Turonica, quasi reversus Cadurcum per urbem Turonicam; atque his quoque consonat Sanctorale Cadurcense, quod habet : Qui inde (Roma) rediens S. Martini, Turonensis episcopi, templum adivit, demumque ad Arnotium vicum sub urbem Bituricam pervenit, atque ibi... diem vitæ suæ extremum clausit. Sanctum vero nostrum in agro Bituricensi non voluisse domicilium suum figere, monstravimus in Commentario prævio num. 33.

DE S. LULLO ARCHIEP. CONFESSORE

MOGUNTIÆ IN GERMANIA.

J. V. H.

COMMENTARIUS PRÆVIUS.

§ I. Cultus S. Lulli vindicatus; ejus Acta discussa.

ANNO
DCCLXXXVI.

Lulli sanctitas, in dubium vocata

C **M**artyrologium Romanum, cui præverant varia Auctaria tum Usuardi tum Adonis, et maxime Kalendaria liturgica Ecclesie Moguntinæ, annuntiat hodierna die festum S. Lulli, archiepiscopi Moguntini, his verbis : Moguntinæ Sancti Lulli episcopi et Confessoris. Non esset proinde cur de ejus sanctitate cultuque ambigeremus, nisi aliqui, inter quos etiam Claudius Chastelain, de re hagiographica optime meritis, Lulli sanctitatem in dubium revocassent : tum propter antiquiorum Martyrologiorum silentium ; tum maxime ob controversiam, quam cum S. Sturmio abbate Fuldensi, habuit. Hæc enim scribit laudatus Chastelain, in suo Martyrologio Romano vernaculo (a) : Son nom ne se voit dans aucun des anciens martyrologes ; et avec assez de fondement, vu la manière peu chrétienne dont S. Ludger l'accuse d'en avoir usé avec S. Sturme. Verum si antiquiorum Martyrologiorum silentium crearet aliquod præjudicium adversus Lulli sanctitatem, idem sentiendum esset de Sturmio, utpote quem neque Rabanus, neque Ado aut Usuardus in album Sanctorum retulerint. Unum de utroque dici potest, horum Martyrologorum silentium aliud nobis non demonstrare, quam cum scriberent, neutrius sanctitatem probatam fuisse ; quod de Rabano maxime dicendum est, qui, ut ipse scribit (b), Sanctorum festa quæcumque potuit invenire, ibidem inseruit ; ita tamen, ut dicat nihil se scripsisse nisi quæ notata ab antecessoribus in libellis reperit : quibus sane verbis sufficientem rationem reddit, cur S. Lulli non meminerit, qui vix 1. annos, cum Rabanus suum ederet Martyrologium, obierat. (Confer Sollerii nostri præfationem ad Usuardum num. 64). Idem responderi potest circa Adonem et Usuardum, nisi quis malit dicere illos ignorasse sanctitatis famam cultumque Lulli, quatenus saltem initio intra angustissimos limites fuerint circumscripita. Cæte-

rum ad S. Lulli cultum comprobandum nobis sufficeret constans ab antiquissimis temporibus Moguntinæ Ecclesie consuetudo, etiamsi nulla alia sanctitatis argumenta suppeterent.

2 Ast, iniqui adversarii, S. Liudgerus, episcopus Monasteriensis, accusat Lullum, quod acerbis in S. Sturmium invecus fuerit : quin hanc culpam retorqueamus, illa tanta non est, ut emendata excludere eum debeat ex Albo Sanctorum : alioquin quotiescumque Sanctum aliquem peccantem reperimus, toties ejus nomen e Martyrologio expungendum erit confer Prosperum Lambertini de Servorum Dei Beatificatione lib. III, cap. xxxix, num. 7). Apposite S. Ambrosius ad rem nostram scribit (c) : Sancti autem Domini, qui consummare pium certamen gestiunt, et currere cursum salutis, sicubi forte ut homines corruerint naturæ magis fragilitate, quam peccandi libidine, aciores ad currendum resurgunt, pudoris stimulo majora reparantes certamina, ut non solum nullum attulisse æstimetur lapsus impedimentum, sed etiam velocitatis incentiva cumulasse. Cæterum quid controversie inter Lullum atque Sturmium, utrumque Sanctum, exstiterit, infra latius examinabitur : unum hic sufficere demonstrasse, qualemcumque culpam S. Lullo tributam legitimo ejus cultui obesse non posse, utpote quam gloriose reparaverit, ut postea fusius exponemus. Mabillonius, tum in Annalibus ordinis S. Benedictini lib. xxiii, § xi (d) tum in Actis Sanctorum (e), quem dein secuti sunt alii, inter quos Adrianus Baillet ad xvi Octobris, dicit, S. Liudgerum culpam omnem refundere in Lullum atque in testimonium asserti affert, ut ipse ait ejus verba, quæ nos quoque e Mabillonio damus : Sturmi amabilis omnibus... Lullo tantum fama ejus bona displicuit et semper propter invidiam adversus eum faciebat. Exorta inter sese discordia, fratres in Lulli episcopi suffra-

propter lectum S. Liudgero falso tributum,

(a) Martyrologe univers., p. 716. — (b) Canis. Thes. Monum., t. II, p. 290. — (c) Apol. Proph. David ad Theodos.

Aug., cap. II, t. II: Opp., p. 145. Edit. Venet. 1781. — (d) T. II. Ann., p. 160. — (e) Sæc. III, part. II, p. 399.

gium